

Относно свободната стопанска инициатива по чл. 19, ал. 1 от Конституцията на Република България

доц. г-р Иван Цветанов¹

SUMMARY

Assoc. Prof. Ivan Tsvetanov, Ph.D: “About freedom to conduct a business under article 19, par. 1 of the Constitution of the Republic of Bulgaria”. The article examines and explaining the conception “freedom to conduct a business”. It is examining and analyses in two possible aspects: at one side as constitutional principle for develop the economy of the country and for the other side as a subjective law. It is analysing the basic characteristics of the freedom to conduct a business as a principle and as a subjective law as well as the possible principle exceptions and the limitation of the law.

KEY WORDS

Freedom to conduct a business, principle, subjective law, equality, competition, state monopoly.

¹ Доц. г-р Иван Цветанов е преподавател по семейно и наследствено право и по конкурентно право в Юридическия факултет на УНСС. Assoc. Prof. Ivan Tsvetanov is a lecturer in family and inheritance law and in competition law at the Law Faculty of UNWE; email: ivan6ivanov@abv.bg

Увод

Свободната стопанска инициатива присъства в Конституцията на Република България (КРБ) от момента на нейното приемане през 1991 г. И въпреки това присъствие като че ли тя донякъде е пренебрегвана от изследователите на правна проблематика – може би, защото е визирана единствено с връзката ѝ с икономиката на страната (чл. 19, ал. 1 КРБ)² или пък не е съществувала достатъчна необходимост от нейното задълбочено изследване. Така или иначе в правната доктрина на свободната стопанска инициатива е отделяно малко или инцидентно внимание, като тя е визирана от авторите като основа на икономиката на съвременната българска държава³, като конституционен принцип⁴ или като необходимост с върховна конституционна стойност.⁵ Може би най-близо до същността на свободната стопанска инициатива стои Методи Марков, който на стр. 25 – 26 от монографията си „Ограничаване на конкуренцията от държавата” я разглежда като основа на икономиката на страната, а на стр. 18 – 19 пише, че свободната стопанска дейност е „едно от основните права на личността. То е призната възможност на всяко (както физическо, така и юридическо) лице да бъде равноправен участник на пазара като предложител или потребител заедно с всички останали участници. Съдържанието му обхваща възможността да се предприема свободно всяка незабранена стопанска дейност при условията на свободна и честна конкуренция, свободен достъп до пазара и свободен стокообмен, както и свобода и самостоятелност на всеки стопански субект да определя пазарното си поведение в рамките на закона и добросъвестната търговска практика”⁶. По-нататък Марков посочва, че правото на свободна стопанска дейност „има двойно битие. На първо място, то съществува като публично

² Посоченият конституционен текст гласи, че икономиката на Република България се основава на свободната стопанска инициатива.

³ Друмева, Е. (2013) *Конституционно право*. София, 2013, 220.

⁴ Георгиев, Е. (1998) Монополно положение и задължение за договаряне, *Пазар и право*, 1 (1998).

⁵ Тодоров, Т. (2001) Конституционна защита на свободата на договаряне, в: *Правни изследвания в памет на проф. Иван Апостолов*, София, 2001, 473.

⁶ Марков, М. (2001) *Ограничаване на конкуренцията от държавата*, София, 2001.

право, насочено срещу държавата, която от своя страна е задължена да го гарантира поне нормативно. От друга страна, то трябва да се признае и като абсолютно частно право, защитавано и от гражданското право”⁷.

Целта на настоящата статия е, на базата на изложеното в правната доктрина и съобразно практиката на Конституционния съд на Република България и на Съда на Европейския съюз, да се опита да анализира правната същност на явлениято „свободна стопанска инициатива” и да систематизира неговите правно значими характеристики, както и някои негови особености.

I. Относно правната същност на свободната стопанска инициатива

По отношение на същността на свободната стопанска инициатива са мислими две възможни обяснения.

На първо място, би могло да се аргументира и поддържа обяснението, че свободната стопанска инициатива има двойствено правно битие: от една страна, тя представлява основен конституционно установен принцип (основа) за развитие на икономиката на страната, а от друга страна, има характера и на материално субективно право – правото да се извършва (осъществява) стопанска (икономическа, предприемаческа) дейност.

Няколко по-съществени аргумента биха могли да бъдат изложени в подкрепа на това обяснение. Първо, безспорно е, че Конституцията визира пазарно ориентиран път за развитие на икономиката на страната. Това означава, че предпочитаният от конституционния законодател механизъм за развитие на стопанските отношения е те да се развиват в съответствие с принципите на пазара и с пазарните закономерности. А в основата на пазара и на неговото развитие е свободата на предприемаческата дейност. Без да се установи възможност и без да се признае на лицата право свободно да осъществяват предприемаческа дейност, пазарно развитие на икономиката е немислимо.

Вторият аргумент в подкрепа на изложеното обяснение е, че в действащото законодателство липсва изрична правна уредба на правото да се осъществява стопанска дейност. В него липсва

⁷ Марков, М. (2001), 19.

общ закон, който да установява такова субективно право, да регламентира неговото съдържание, да регламентира възможностите и хипотезите на ограничаване на правото, както и възможностите и хипотезите за държавна намеса в стопанските отношения. В Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност⁸ и в Закона за защита на конкуренцията⁹ също липсват норми, признаващи и уреждащи такова субективно право.¹⁰ Във връзка с това може да се постави въпросът дали не е пропуск на законодателя да установи правото да се извършва стопанска дейност по законодателен рег, щом визира свободната стопанска инициатива като принцип за пазарното развитие на икономиката. Всъщност това не е пропуск, а съвсем обосновано и логически последователно решение на законодателя, доколкото той е установил това право в самата Конституция на страната.

На трето място, аргумент в подкрепа на това възможно обяснение представлява разпоредбата на чл. 19, ал. 2 КРБ, която вмениява на законодателя да осигури по законодателен рег едникви правни условия за извършване на стопанска дейност. Това е така, доколкото конституционният законодател вече е уредил

⁸ Обн., ДВ, бр. 55 от 17 юни 2003 г., попр., ДВ, бр. 59 от 1 юли 2003 г., изм., ДВ, бр. 107 от 9 декември 2003 г., изм., ДВ, бр.39 от 12 май 2004 г., изм., ДВ, бр.52 от 18 юни 2004 г., изм., ДВ, бр.31 от 8 април 2005 г., изм., ДВ, бр.87 от 1 ноември 2005 г., изм., ДВ, бр.24 от 21 март 2006 г., изм., ДВ, бр.38 от 9 май 2006 г., изм., ДВ, бр.59 от 21 юли 2006 г., изм., ДВ, бр.11 от 2 февруари 2007 г., изм., ДВ, бр.41 от 22 май 2007 г., изм., ДВ, бр.16 от 15 февруари 2008 г., изм., ДВ, бр.23 от 27 март 2009 г., изм., ДВ, бр.36 от 15 май 2009 г., изм., ДВ, бр.44 от 12 юни 2009 г., изм., ДВ, бр.87 от 3 ноември 2009 г., изм., ДВ, бр.25 от 30 март 2010 г., изм., ДВ, бр.59 от 31 юли 2010 г., изм., ДВ, бр.73 от 17 септември 2010 г., изм., ДВ, бр.77 от 1 октомври 2010 г., изм., ДВ, бр.39 от 20 май 2011 г., изм., ДВ, бр.92 от 22 ноември 2011 г., доп. ДВ, бр.26 от 30 март 2012 г., изм., ДВ, бр.53 от 13 юли 2012 г., изм., ДВ, бр.82 от 26 октомври 2012 г., изм., ДВ, бр.109 от 20 декември 2013 г., изм., ДВ, бр.47 от 26 юни 2015 г., изм., ДВ, бр.57 от 28 юли 2015 г., доп. ДВ, бр.103 от 28 декември 2017 г., доп. ДВ, бр.15 от 16 февруари 2018 г.

⁹ Обн., ДВ, бр. 102 от 28 ноември 2008 г., изм., ДВ, бр. 42 от 5 юни 2009 г., изм., ДВ, бр. 54 от 16 юли 2010 г., изм., ДВ, бр. 97 от 10 декември 2010 г., изм., ДВ, бр. 73 от 20 септември 2011 г., изм., ДВ, бр. 38 от 18 май 2012 г., изм., ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г., изм. и доп., ДВ, бр. 56 от 24 юли 2015 г., изм. и доп., ДВ, бр. 2 от 3 януари 2018 г., изм., ДВ, бр. 7 от 19 януари 2018 г.

¹⁰ Макар че в чл. 1 на ЗЗК защитата на свободната инициатива в стопанската дейност е предвидена като една от целите на закона.

В самата Конституция правото свободно да се извършва стопанска дейност и препраща към закон относно осигуряването на еднакви правни условия за нейното извършване. В този аспект неговата логика е безупречна. Възприемайки противната теза, бихме стигнали до правния и логически абсурд конституционният законодател да препраща към закон относно осигуряването на еднакви правни условия за извършване на стопанска дейност, без въобще да е регламентирал правото да се извършва такава дейност.

Второто възможно обяснение относно същността на свободната стопанска инициатива е, че тя трябва да се отграничава от правото да се извършва стопанска дейност. Според това обяснение, което ми се струва трудно защитимо, свободната стопанска инициатива е само принцип за развитие на икономиката, а Конституцията не урежда като субективно право възможността да се извършва стопанска дейност – тази функция е оставена на законодателя.

II. Свободната стопанска инициатива като конституционен принцип

Още през 1996 г. Конституционният съд в едно свое решение¹¹ посочи, че свободната стопанска инициатива и необходимостта от еднакви правни условия за извършване на стопанска дейност са *в основата на икономиката и на нейната пазарна ориентация и развитие. Тоест, че те представляват „ясно формулирани* конституционни принципи на пазарната икономика”¹². По същество това означава, че българският конституционен законодател е признал на тези схващания на либерализма¹³ конституционна ценност, като ги е превърнал в основни, ръководни начала за развитие на българската икономика.

¹¹ Решение № 2 от 6.II.1996 г. на КС на РБ по конст. г. № 26/95 г., обн., ДВ, бр. 16/1996 г.

¹² Решение № 33 от 8.12.1998 г. на КС на РБ по конст. г. № 30/98 г., обн., ДВ, бр. 147/1998 г.

¹³ Филип Рачев обозначава свободната стопанска инициатива като „принцип на стопанския либерализъм” – виж Рачев, Ф. (2005) *Публично търговско право, I том*, София, 2005, 14.

Въпреки безспорната им стойност в тази насока свободната стопанска инициатива и еднаквите правни условия за осъществяване на стопанска дейност не трябва да се разглеждат като абсолютни постулати. Необходимо е да се изследва и анализира тяхната връзка и взаимодействие и с други правни институти, респ. с други конституционни ценности. Така например конституционният законодател е създал и разпоредбата на чл. 18, ал. 4 КРБ, която допуска възможността да се установи държавен монопол за извършване на една, повече или всички от изброените в тази разпоредба дейности. Наличието на тази разпоредба предизвиква основателния въпрос не е ли налице противоречие между тази възможност и горепосочените принципи, доколкото обективно е невъзможно едновременно съществуване на монопол и свободна стопанска инициатива, респ. монопол и еднакви правни условия за стопанска дейност (доколкото е повече от очевидно, че при установяването на монопол никой субект извън държавата и/или посочените от нея лица не би могъл да осъществява монополизирана дейност. Тоест, доколкото установяването на монопол води не само до икономически, но и до правни различия при осъществяване на съответната стопанска дейност).

Такова противоречие всъщност не съществува. Внимателният поглед към материята показва, че логиката на конституционния законодател е безупречна. От една страна, той установява свободната стопанска инициатива и еднаквите правни условия за извършване на стопанска дейност като *принципи* за установяване и развитие на пазарната икономика¹⁴, а от друга, установява възможност да се установи със закон монопол в полза на държавата като *изключение* от тези принципи.¹⁵

¹⁴ Конституционният съд приема, че принципът за еднакви правни условия за извършване на стопанска дейност е относим към свободната стопанска инициатива само ако тя е основана на частната собственост. Изискванията на чл. 19, ал. 2 КРБ не се отнасят към обектите – публична собственост на държавата. За тях се отнася чл. 18, ал. 5, който изисква режимът за тяхното ползване и разпореждане да е уреден със закон – виж Решение № 9 от 16.06.1999 г. на КС на РБ по конст. г. № 8/99 г., обн., ДВ, бр. 57/1999 г., което се позовава на Решение № 19 от 21.12.1993 г. на КС на РБ по конст. г. № 11 от 1993 г. и Решение № 2 от 6.02.1996 г. на КС на РБ по конст. г. № 26 от 1995 г.

¹⁵ Виж Решение № 2 от 6.П.1996 г. на КС на РБ по конст. г. № 26/95 г., обн., ДВ, бр. 16/1996 г. и Решение № 33 от 8.12.1998 г. на КС на РБ по конст. г. № 30/98 г., обн., ДВ, бр. 147/1998 г.

Именно защото представлява изключение, монополът може да се установява само със закон (в тесния смисъл на понятието) от Народното събрание, да се установява само в полза на държавата¹⁶ и да се установява само върху част, една или повече от изчерпателно изброените в чл. 18, ал. 4 КРБ дейности, и то само ако това е в обществен интерес.¹⁷

Освен посоченото изключение Конституцията установява и други такива изключения от принципа на свободната стопанска инициатива. Това са хипотезите по чл. 18 от КРБ, свързани със суверенните права на държавата (ал. 2 и ал. 3), предоставянето на концесии (ал. 5), стопанисването и управлението на държавните имоти в интерес на обществото (ал. 6), които изключения са детайлно развита в действащото законодателство.¹⁸

Тук е мястото да се посочи, че освен българска конституционна ценност свободната стопанска инициатива е ценност и на правото на Европейския съюз (ЕС). Това е видно от чл. 16 от Хартата на основните права на ЕС (ХОПЕС)¹⁹, който регламентира и признава тази свобода в съответствие с правото на ЕС и националните законодателства и практики на страните – членки на ЕС. В своята практика Съдът на ЕС нееднократно е имал възможността да подчертае, че чл. 16 от ХОПЕС дава защита на *свободата да се упражнява икономическа или търговска дейност, свободата на договаряне и свободната конкуренция*²⁰, като

¹⁶ Това си право държавата може да упражнява чрез създаден от нея публичноправен субект или чрез определен отново от нея частноправен субект – така Решение № 6 от 19.09.2000 г. на КС на РБ по конст. г. № 8/2000 г., обн., ДВ, бр. 78/2000 г. За повече подробности виж Цветанов, И. (2004) За монополното право по чл. 18, ал. 4 от Конституцията на Република България, *Търговско право*, бр. 2 (2004); *idem* (2004а) Правна характеристика на монополното право, *Търговско право*, бр. 3 (2004) г.

¹⁷ Решение № 6 от 19.09.2000 г. на КС на РБ по конст. г. № 8/2000 г., обн., ДВ, бр. 78/2000 г.

¹⁸ Решение № 12 от 2.10.2012 г. на КС по к. г. № 4/2012 г., обн. ДВ, бр. 79/2012 г.

¹⁹ Съгласно чл. 6, § 1 от Договора за Европейския съюз (ДЕС) ХОПЕС е част от правото на ЕС и има същата юридическа сила като ДЕС и ДФЕС.

²⁰ Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (петим състав) от 17 октомври 2013 г. по дело C-101/12 (Herbert Schaible срещу Land Baden-Württemberg), Решение на Съда (втори състав) от 4 май 2016 г. по дело C477/14 и др., всички достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

по този начин посочва не само равнопоставеността на тези явления, но и връзката и взаимодействието между тях.²¹

Разглеждайки еднаквите правни условия за извършване на стопанска дейност в контекста на свободната стопанска инициатива, не следва да пропускаме обстоятелството, че те са повече или по-малко свързани с разбирането за **равенство**. А равенството означава равенство пред закона.²² Равенството пред закона представлява общ принцип и на правото на ЕС, който изисква да не се третират по различен начин сходни положения и да не се третират еднакво различни положения, освен ако разграничаването им не е обективно обосновано.²³ В същото това време трябва да се държи сметка и за това, че еднаквите правни условия за стопанска дейност следва да се отнасят за всички частноправни субекти, осъществяващи еднакви или сходни дейности в определена сфера, но това не означава непременно еднаквост между всички многообразни стопански сфери.²⁴

Понякога обаче законът може да си служи с един или повече критерии за диференциация по отношение на субектите или условията, които, респ. при които, може да се извършва определена дейност, които се избират въз основа на социална, икономическа или политическа целесъобразност. Възможността за провеждане на такава диференциация не означава нарушаване на принципа за равенство. Точно обратното – възможната диференциация в по-голяма степен отчита и въвежда в закона точното и справедливо приложение на равенството пред закона.²⁵

²¹ Заслужава внимание и може да бъде подкрепена изразената от Методу Марков теза, че връзката между свободната стопанска инициатива и конкуренцията е двупосочна. Според него е очевидно, че конкуренцията е немислима без свобода на стопанската инициатива, но тази свобода би била само формално прогласена, ако на пазара липсва ефективна конкуренция – виж Марков, М. (2000) *Органичаване на конкуренцията*, София, 2000, 14.

²² Решение № 6 от 27.04.2010 г. на КС на РБ по конст. г. № 16/2009 г., обн., ДВ, бр. 35/2010 г.

²³ Решение на Съда (пету състав) от 17 октомври 2013 година по дело C-101/12 (Herbert Schaible срещу Land Baden-Württemberg), Решение от 11 юли 2006 г. по дело C-313/04 (Franz Egenberger), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

²⁴ Решение № 9 от 16.06.1999 г. на КС на РБ по конст. г. № 8/99 г., обн., ДВ, бр. 57/1999 г., Решение № 12 от 2.10.2012 г. на КС на РБ по конст. г. № 4/2012 г., обн., ДВ, бр. 79/2012 г. и гр.

²⁵ Решение № 15 от 21.12.2010 г. на КС по к. г. № 9/2010 г., докладчик съдията Емилия Друмева.

Съгласно практиката на СЕС такава диференциация ще бъде обоснована, когато се основава на обективен и разумен критерий, т.е. когато е свързана с допустима от закона цел на разглежданото законодателство и когато е съразмерна на целта на диференциацията.²⁶

III. Свободната стопанска инициатива като субективно право

В правната доктрина свободната стопанска инициатива се определя като „право на физическите и юридическите лица да предприемат всякаква стопанска дейност извън случаите на уреден със закон държавен монопол“²⁷. Това схващане заслужава подкрепа, но с две съществени допълнения.

На първо място, и с оглед на съществуващите в доктрината дефиниции на субективното право бихме могли да определим свободната стопанска инициатива като ***призната и гарантирана от Конституцията на Република България възможност на титуляра на правото свободно да извърши всякаква незабранена от закон стопанска дейност.***

На второ място, следва да се отбележи, че титуляри на правото могат да бъдат не само физически и юридически лица, но и неперсонифицирани образувания, като например граждански дружества, организирани като граждански дружества консорциуми, а също така и икономически групи. Доказателство в подкрепа на тази гледна точка е концепцията за предприятието в европейското и българското конкурентно право.²⁸ Титуляри на това право са и държавата, и общините, когато те функционират при пазарни условия, т.е. като частноправни субекти.²⁹

Практиката също квалифицира ***свободната стопанска инициатива като „основно право“***, което наред с правото на собстве-

²⁶ Решение на съда (петти състав) от 17 октомври 2013 г. по дело C-101/12 (Herbert Schaible срещу Land Baden-Württemberg), достъпно на eur-lex.europa.eu (27.01.2017), Решение от 16 декември 2008 г. по дело C-127/07 (Arcelor Atlantique et Lorraine), (2007) I-9895 и гр.

²⁷ Така Марков, М. (2000), 13.

²⁸ Относно понятието за предприятие в конкурентното право виж § 1, т. 7 от Допълнителните разпоредби на ЗЗК.

²⁹ Решение № 19 от 21.XII.1993 г. на КС на РБ по конст. г. № 11/93 г.

ност³⁰ и правото на упражняване на професия³¹ са признати и регламентирани от ХОПЕС като основни права на личността.³²

Кратката обща характеристика на свободната стопанска инициатива, разглеждана като субективно право, показва, че то има двойно битие: от една страна, то е публично право, адресирано към държавата, която следва по подходящ начин да го установи и да гарантира неговото съществуване. От друга страна, то представлява едно притежателно, имуществено, сложно (съставно) и еластично частно субективно право.

По своето съдържание правото свободно да се извършва стопанска дейност се състои от следните по-важни правомощия, а именно:

- 1) правото свободно да се започва и да се извършва всякаква незабранена от закон стопанска дейност³³;
- 2) правото да се избере видът на извършваната дейност – производствена, търговска или дейност в сферата на услугите;
- 3) правото да се избере територията, на която да се извършва съответната дейност;
- 4) правото да се избере правноорганизационната форма за извършване на дейността (търговец, предприятие или икономическа група);
- 5) правото да се използват личните умения, способности и собственост на предприемача за осъществяване на съответната стопанска дейност;
- 6) правото да се използват наличните, респ. да бъдат привлечени материални, финансови, технически, трудови и други

³⁰ Решение на Общия съд (първи състав) от 16 септември 2013 година по дело T333/10, Решение на Общия съд (осми състав) от 17 март 2016 г. по дело T-817/14 (Zoofachhandel Zürke GmbH и др. срещу Европейска комисия), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

³¹ Решение на Общия съд (осми състав) от 17 март 2016 г. по дело T-817/14 (Zoofachhandel Zürke GmbH и др. срещу Европейска комисия), достъпно на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

³² Българският Конституционен съд също квалифицира свободната стопанска инициатива като субективно право – виж Решение № 6 от 25.II.1997 г. на КС на РБ по конст. г. № 32/96 г., обн., ДВ, бр. 21/1997 г.

³³ Така Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 година по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (втори състав) от 30 юни 2016 година по дело C-134/15 (Lidl GmbH & Co. KG срещу Freistaat Sachsen), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017) и др.

- ресурси, необходими за извършване на дейността³⁴;
- 7) правото да се произвеждат и реализират на пазара продуктите – резултат от стопанската дейност и свързаното с това изискване за равни възможности за достъп до съответните пазари;
 - 8) правото свободно да се встъпва в договорни правоотношения³⁵, вкл. и свободата на избор на контрагентите, с които може да се встъпва в такива правоотношения;
 - 9) правото да се управлява самостоятелно и независимо собственият бизнес на титуляра на правото;
 - 10) правото на получаване и разпределение на печалбата от осъществяваната дейност;
 - 11) правото свободно и почтено да се конкурира с другите субекти, осъществяващи стопанска дейност.³⁶

Свободната стопанска инициатива обаче не е абсолютно субективно право.³⁷ То трябва да бъде разглеждано и анализирано във връзка с функцията му в обществото. Когато това е необходимо и обществено оправдано, свободната стопанска инициатива може да бъде предмет на многобройни видове намеса на публичната власт, с които могат да се въведат различни огра-

³⁴ Решение на Съда (втори състав) от 30 юни 2016 г. по дело C-134/15 (Lidl GmbH & Co. KG срещу Freistaat Sachsen), Решение на Съда от 27 март 2014 г. по дело C-314/12 (UPC Telekabel Wien), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

³⁵ Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (втори състав) от 4 май 2016 г. по дело C477/14, достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

³⁶ Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (втори състав) от 4 май 2016 г. по дело C477/14, достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

³⁷ Решение № 6 от 25.II.1997 г. на КС на РБ по конст. г. № 32/96 г., обн., ДВ, бр. 21/1997 г., Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (втори състав) от 17 октомври 2013 г. по дело C-101/12 (Herbert Schaible срещу Land Baden-Württemberg), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017) и др.

ничения за упражняване на стопанска дейност.³⁸ Такава интервенция обаче е допустима само при наличието на следните кумулативно и алтернативно свързани предпоставки, а именно: 1) ограничението да е предвидено в закон; 2) ограничението да защита основното съдържание на правото на свободна стопанска инициатива; 3) ограничението да е необходимо и действително да отговаря на признати цели от общ интерес или на необходимостта от защита на правата и свободите на други лица.³⁹

Изложеното показва, че свободната стопанска инициатива представлява едно *еластично субективно право, което може да бъде ограничавано или дори елиминирано по законодателен ред в определени случаи. Като такива случаи практиката познава следните: 1) когато със закон се установява държавен монопол*⁴⁰; 2) когато следва да се създадат еднакви условия за осъществяване на стопанска дейност⁴¹; 3) когато е необходимо да бъдат защитавани конституционни ценности като суверенитета, сигурността и независимостта на страната и нейната териториална цялост; опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането и разнообразието на живата природа; разумното използване на природните ресурси и др; 4) когато се злоупотребява с него или когато то се упражнява за накърняване на права или законни интереси на други; 5) при обявяване на

³⁸ Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (втори състав) от 4 май 2016 г. по дело C477/14, Решение на Общия съд (първи състав) от 16 септември 2013 г. по дело T333/10, Решение на Общия съд (осми състав) от 17 март 2016 г. по дело T-817/14 (Zoofachhandel Zürke GmbH и др. срещу Европейска комисия), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

³⁹ Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), Решение на Съда (пети състав) от 17 октомври 2013 г. по дело C-101/12 (Herbert Schaible срещу Land Baden-Württemberg), Решение от 9 ноември 2010 г. по дела C-92/09 и C-93/09 (Volker und Markus Schecke и Eifert), Решение на Съда (втори състав) от 4 май 2016 година по дело C477/14, Решение на Общия съд (осми състав) от 17 март 2016 г. по дело T-817/14 (Zoofachhandel Zürke GmbH и др. срещу Европейска комисия), Решение на Съда (втори състав) от 30 юни 2016 г. по дело C-134/15 (Lidl GmbH & Co. KG срещу Freistaat Sachsen), достъпни на eur-lex.europa.eu (27.01.2017) и др.

⁴⁰ Решение № 33 от 8.12.1998 г. на КС на РБ по конст. г. № 30/98 г. обн., ДВ, бр. 147/1998 г., Решение № 6 от 19.09.2000 г. на КС на РБ по конст. г. № 8/2000 г., обн., ДВ, бр. 78/2000 г.

⁴¹ Решение № 9 от 16.06.1999 г. на КС на РБ по конст. г. № 8/99 г., обн., ДВ, бр. 57/1999 г.

война, на военно или на друго извънредно положение⁴²; 6) когато се цели осигуряване и защита на правото на достъп на обществеността до информация и плурализмът на медиите⁴³ и т.н.

В заключение следва да се отбележи, че предлаганите в статията обяснения за същността и характеристиките на свободната стопанска инициатива не претендират за изключителност, както и за изчерпателност. Те имат за цел да систематизират и по възможност да наградят съществуващото в тази материя научно познание и да поставят за научна дискусия един или повече въпроси, свързани със свободната стопанска инициатива и нейното проявление в стопанската дейност.

Цитирани източници

Георгиев, Е. (1998) Монополно положение и задължение за договаряне, *Пазар и право*, (1998). (Georgiev, E. (1998) Monopolno polojenie i zadaljenie za dogovarjane, *Pazar i pravo*, (1998).

Друмева, Е. (2013) *Конституционно право*, София, 2013 (Drumeva, E. (2013) *Konstitucionno pravo*, Sofia, 2013).

Марков, М. (2000) *Органичаване на конкуренцията*, София, 2000 (Markov, M. (2000) *Organichavane na konkurencijata*, Sofia, 2000).

Марков, М. (2001) *Ограничаване на конкуренцията от държавата*, София, 2001 (Markov, M. (2001) *Ogranichavane na konkurencijata ot darzhavata*, Sofia, 2001).

Рачев, Ф. (2005) *Публично търговско право, I том*, София, 2005 (Rachev, F. (2005) *Publichno targovsko pravo, I tom*, Sofia, 2005).

Тодоров, Т. (2001) Конституционна защита на свободата на договаряне, в: *Правни изследвания в памет на проф. Иван Апостолов*, София, 2001 (Todorov, T. (2001) Konstitucionna zashtita na svobodata na dogovarjane, v: *Pravni izsledvanija v pamet na prof. Ivan Apostolov*, Sofia, 2001).

Цветанов, И. (2004) За монополното право по чл. 18, ал. 4 от Конституцията на Република България, *Търговско право*, 2 (2004), *idem*

⁴² Решение № 6 от 25.II.1997 г. на КС на РБ по конст. г. № 32/96 г., обн., ДВ, бр. 21/1997 г. Възприетата от КС в посоченото решение теза за възможността за ограничаване на правото на свободна стопанска инициатива последователно се установява като трайна негова практика – виж и Решение № 14 от 5.06.1998 г. на КС, Решение № 4 от 1.04.1999 г. на КС, Решение № 3 от 27.04.2000 г. на КС, Решение № 3 от 13.04.2006 г. на КС.

⁴³ Решение на Съда (голям състав) от 22 януари 2013 г. по дело C-283/11 (Sky Österreich GmbH срещу Österreichischer Rundfunk), достъпно на eur-lex.europa.eu (27.01.2017).

(2004a) Правна характеристика на монополното право, *Търговско право*, 3 (2004) (Cvetanov, I. (2004) Za monopolното право po čl. 18, al. 4 ot Konstitucijata na Republika Balgarija, *Targovsko pravo*, 2 (2004), *idem* (2004a) Pravna harakteristika na monopolното право, *Targovsko pravo*, 3 (2004).